

Tradisjonell sang som levende prosess

Nordiske studier i stabilitet og forandring, gjentakelse og variasjon

Novus forlag, Oslo, 2009. 211 sider.

Ingresser

Ingrid Åkesson:

Variation som rød tråd – en overblikk

S. 5 – 21

Denna inledande artikkel har två syften. Det ena är att ge en skiss av vad vi oppfatter som nordisk eller skandinavisk folkelig musik samt en kortfattad introduktion till några frågeställningar kring muntligt och skriftligt, stabilt och variabelt i folkligt musicerande. Det andra är att försöka ge en överblick över de olika texterna i antologin samt i någon mån fläta samman trådar som går genom hela väven av texter. Vissa teman, iakttagelser och problemställningar återkommer i flera av artiklarna; mycket är gemensamt i variation av text och musik och likaså är mycket gemensamt för olika vokala genrer. Åtskilliga av de företeelser vi här har studerat inom vokal folkmusik är dessutom inte avgränsade till just det vokala utan kan återfinnas i gehörstradition över huvud taget. Terminologi i fråga om begrepp som variant och version skiftar i de olika texterna eftersom det existerar olika bruk inom text- respektive melodiforskning och även allmänt inom olika discipliner och olika språk.

Velle Espeland:

”Vår Gud han har en gammel Ford” – hvordan tekstene forandrer seg

S. 23 - 38

Artikkelen vil gi en oversikt over de ulike formene for tekstvariasjon vi finner i folkelig sangtradisjon. Variasjonen spenner fra små ubetydelige huskefeil til bevisst nydiktning og forbedring av teksten innenfor de rammene sangens rytmeskjema setter. I enkelte sangsituasjoner spiller teksten en underordnet rolle i forhold til den praktiske funksjonen. Eksempel på dette er rytmiske arbeidssanger, sang for å få spedbarn til å sove og lokking på dyr. I slik sang kommer melodien og til dels refrenget til å etablere sangtyper i stedet for teksten.

Anne Murstad:

Lokk som variasjonsteknikk og emosjonell kommunikasjon

S. 39 – 47

Variabilitet er et gjennomgående trekk ved lokk slik den framføres som arbeidssang. Denne artikkelen går inn på noen trekk ved melodisk variabilitet i dette materialet. Videre drøftes andre meningsbærende aspekt ved lokken, som at den målbærer empati gjennom en relasjonell estetikk. Dessuten kan det oppleves som meningsfullt å utforske de akustiske kvalitetene i et landskap gjennom sang, rop og lokking. Lokk inngår i konsertrepertoaret til mange av dagens folkesangere og framføres da ofte i fastere former og med mindre variabilitet enn vi kan finne hos kildene.

Ingrid Gjertsen:

”Jeg er en gjest og fremmed” –

Ragnar Vigdal-tradisjon i forskjellige framføringer

S. 49 – 68

Hva er det som skaper variasjon, likheter og forskjeller i utøving? Familie, generasjon, miljø og/eller utøvingssituasjon? Denne artikkelen tar for seg sangen ”Jeg er en gjest og fremmed” sunget av utøvere i 3 generasjoner i samme familie. Flere generasjoner utøvere utenom familien og flere sanger enn denne ene er tatt med som sammenligningsmateriale. Alle utøverne kommer fra samme geografiske sted i Vest-Norge. Ved å studere variasjon/ulikheter og likheter i utøving, vil også sanguttrykk som sådan bli behandlet, spesielt med tanke på forholdet mellom tekst og melodi.

Lene Halskov Hansen:

At se viserne for sig

En kilde til forståelse af stabilitet og forandring i visernes ordlyd

S. 69 – 91

“Når jeg synger dem, synes jeg at jeg kan se det hele for mig.”
Anna Jørgensen, født 1894 (Rossel 1971:180).

Artiklen diskuterer traditionelle sangeres forhold til visernes ordlyd (ordvalg) ud fra deres evne til at se handlingsforløbet for sig som levende og virkelige personer, væsener, steder og begivenheder. Er de indre billeder en underliggende ressource eller drivkraft som sangerne trækker på når de fastholder en bestemt ordlyd, ligeså vel som når de forandrer den?. Jeg indleder med udsagn fra traditionelle sangere fra 1900-tallet og går derfra tilbage til 1800-tallet med fokus på især ballader; i forlængelse heraf gennemgår jeg to søstres varianter af samme ballade optegnet i 1869. Da det drejer sig om mundtlig tradition, har jeg valgt 'ordlyd' frem for 'tekst', da tekst defineres som trykte eller skrevne ord. (Den danske ordbog. Ong 2007:2 og 10).

Olav Solberg:

Teksten i tradisjonen

S. 94 – 107

I artikkelen drøfter eg forholdet mellom nokre skrivne dokument frå seinmellomalderen – såkalla provsbrev eller drapsbrev – og munnleg tradisjon. Provsbrevet er eit juridisk dokument som legg fram kva augnevitne kunne fortelje i samband med ei drapssak; kva som skjedde og kva som vart sagt da ein person vart drepen. Vitnemåla til augnevitna vart seinare skrivne ned av sysselmannen eller ombodsmannen hans. Frå litterær og historisk synsstad er det interessant å merke seg at i provsbrevet finn vi ikkje bare juridiske formuleringar som vi kunne vente, men også tydelege spor av eit munnleg-litterært, sagaaktig språk. Provsbrevet inneheld uttrykk, formlar og karakteristikkar som har utspring i munnlege genrar som balladar, segner og ordtak; det kan definerast som ein særeigen genre i kryssingspunktet mellom skrift og tale. Artikkelen tar dessutan opp liknande spørsmål i samband med ein nordisk ballade – ”Frúgvín Margreta”.

Ragnhild Furholt:

Å gjere visa til si eiga

S. 109 – 127

Innafor vokal folkemusikk generelt er variasjon eit kriterium på den munnlege overføringa. I denne artikkelen vil eg vise noen eksempel på korleis noen kvedarar eller tradisjonelle folkesongarar har variert når dei syng *balladar*. I tillegg til dei tekstlege stiltrekka som

definerer balladesjangeren, er også variasjonar og variantar kjenneteikn ved munnleg overført balladesong. Det er altså først og fremst variasjon innafor det musikalske området ved balladesongen eg vil fokusere på. Teksten kan rett nok automatisk bli ein faktor som kan påverke dei musikalske variasjonane, men hovudfokuset her ligg ikkje på tekstvariasjonane.

Astrid Nora Ressem:

“Og han morede sig selv ved sin meddelelse”

Sangeren Bendik Sveigdalen, variabilitet og nedtegnelser fra 1800-tallet

S. 130 – 155

Bendik Sveigdalen (1780-1865) ble beskrevet som en sanger som moret seg over sin egen meddelelse. Han fengte de som hørte på og hadde et utmerket foredrag, spesielt når han sang viser med tragisk eller humoristisk karakter. Vi sitter igjen med tekst- og melodinedtegnelser innsamlerne gjorde etter ham, og ved første øyekast gir de ikke inntrykk av å kunne si særlig mye om Sveigdalens livfulle framføringer. Selv om vi er godt kjent med variasjonsrikdommen innen tradisjonssangen, framstår 1800-tallets oppskrifter som faste varianter – en rekke avsluttede verk. Er det mulig å finne ut noe om en sangers *variabilitet* gjennom slike nedtegnelser? Gjennom en nærlesing av oppskriftene forsøker jeg å avdekke noe av spillerommet Bendik utfoldet seg innenfor og undersøke forholdene mellom variasjon og stabilitet, medskapning og memorering. Mine kilder for undersøkelsen er oppskrifter av Ludvig Mathias Lindeman, Jørgen Moe, Magnus Brostrup Landstad og Sophus Bugge. I tillegg bruker jeg tekster fra Peder Syvs ”Kjempevisebok”.

Susanne Rosenberg:

Variation – ett sätt att tänka?

Om några sångares variation och analysmetoder för att undersöka denna

S. 157 – 180

”...en flytande enhet, som kunde lösas upp i hennes intellekt för att konkret realiseras när hon så önskade i ord och musik” (B.H. Bronson om Anna Brown, citerat av Ling 1987:126)

I en muntlig tradition är variation en given parameter vid sjungandet - ett sätt att tänka. Man minns visan som en struktur eller idé på något plan och skapar den sedan på nytt varje gång.

Det stabila tjänar som ett slags raster, en utgångspunkt, ett skelett eller en ram som den som sjunger förhåller sig till utan att det för den skull någonsin behöver vara uttalat eller medvetet. Detta innebär att ingen version av en visa är mer ursprunglig eller rätt. Det finns inget komponerat verk att utgå ifrån, ingen fast utformning, utan variation är en del av visans existens. Men var börjar och slutar egentligen det vi ändå kallar visan - vad är stabilt och vad är variabelt?

Margareta Jersild:

Frasen som formel – spår av en gammal variationsteknik?

S. 181 – 196

Att melodiska motiv kan återkomma flera gånger i en visa och även i olika visor inom en genre eller hos en enskild traditionsbärare är känt. Att använda motiv som återkommande formler är en speciell teknik, vanlig inom balladtexterna och även uppmärksammas inom främst den äldre balladmelodiken. Denna artikel tar fram två inspelade balladmelodier, där formlerna tycks utgöras av hela melodifraser, motsvarande en versrads längd. Melodierna är inte melodiskt strofiska utan ett antal formelfraser återkommer genom visans alla strofer. Dessa två exempel är unika inom den tillgängliga balladutgivningen, men sannolikt rör det sig om en rest av en äldre formelteknik. Att detta sätt att bygga upp en melodi levt kvar till våra dagar hänger säkert samman med att texterna har otydlig eller oregelbunden strofindelning. Förutsättningen är dock att man har kunnat bortse från ett nutida strofindelningstänkande; även detta i sig troligen ett arv från äldre tid.